

Під час перебігу екстремальної ситуації спостерігаються різні, діаметрально протилежні, поведінкові паттерни поведінки. Це можуть бути конструктивні; згуртування спільнот та окремих груп людей, взаємна підтримка і співчуття, взаємодопомога, толерантність, як це було, наприклад, під час виступу людей на Майдані. У таких випадках подолання негативних наслідків пандемії відбувається набагато швидше. Серед неконструктивних, тобто, негативних наслідків Одним із найсуттєвіших негативних довготривалих наслідків може бути, за словами вченого «стигматизація, являє собою суттєву зміну самооцінки людини, прийняття на себе ролі жертви» тощо.

Далі, автор зазначає, що «негативний емоційний фон і негативна конотація в ситуаціях паніки або психоемоційного напруження часто обумовлюють дискримінацію певної особи або певної групи людей, які часто безпідставно звинувачуються у різного роду проблемах. Дискримінаційна поведінка іноді спостерігається в закладах освіти відносно дітей з особливими освітніми потребами, вимушених переселенців, дітей, які мали або мають інфекційні захворювання і т. п. Дискримінація зазвичай полягає у ворожому, агресивному ставленні до людини (згадаємо Нові Санжари, Львів), ізоляцію її в колективі (бойкот), булінг, цькування, принизливі прізвиська і т. п.» (В.Г.Панок, 2020: 76).

Отже, навички толерантного спілкування потрібні в даний період життя всім, як людям, що мають певні проблеми, пов'язані з COVID-19 так, й тим хто працює з постраждалими від пандемії. Серед останніх лікарі, психологи, соціальні працівники, волонтери тощо. Досвід подолання негативних наслідків надзвичайних ситуацій і катастроф однозначно свідчить: перемагають тільки ті нації, спільноти, групи людей, які в складних умовах виявляють згуртованість, солідарність, взаємну підтримку, співчуття, а спеціалісти, які займаються ліквідацією наслідків – виявляють високий професіоналізм, професійну відповідальність і етику, поведуть себе толерантно у відносинах один до одного. Таким чином, для розвитку сталого суспільства в умовах проживання пандемії коронавірусу дуже важливо бути толерантними один до одного. Шляхи навчання людей толерантному спілкуванню потребують подальших наукових досліджень та практичних розробок.

1. *Висоцька О.Є. Освіта для сталого розвитку [Текст]; науково-методичний посібник/ О.Є.Висоцька. – Дніпропетровськ: Роел Принт, 2011ю – 200с.*

Савчин М.В., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

СПРОЩЕНЕ (БЕЗ ДУХУ) УЯВЛЕННЯ ПРО ЛЮДИНУ ЯК ЧИННИК ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА

Рівень людяності людини визначається її здатністю до творення добра, бо насправді вона зобов'язана бути творцем добра (і любові). Свого часу Платон прагнув зрозуміти і розкрити, що значить бути справжнім мудрецем, філософом, політиком, гідною людиною. На його думку, головна мета та обов'язок мислителя (філософа) – вивести людину із печери на світ істини. Цю місію можуть виконати ті, хто прагне добра і правильно розуміють ідею, сутність людини. Платон вважав, що кожна людина має проявляти особливу турботу про іншу людину, відповісти на запитання "Хто Я така", яке стосується її природи і смислу існування. Він був переконаний, що можна виховати філософа (а значить людину – М.С.), який прагне до істини, добра та гідності. Для нього важливим було питання: що лежить в основі онтології (ідеї) про людину. Він вважав, що суспільний статус, розділення і розрізнення людей передбачає оціночне ставлення згідно з духовним, моральним чи метафізичним критеріями. На його думку, люди відрізняються за рівнем близькості до ідеї, ідеалу людини, а найважливішим у житті є цінність різних форм людського існування.

Філософ розрізняв рівні наслідування: ікона з одного боку та копія, модель, симулякр з другого, якого він поставив під сумнів.

В історії гуманітарного знання майже останніх п'ять століть людської історії під впливом позитивної методології з метою зручності дослідження людини гуманітарна наука вибудовувала спрощене уявлення про людину в якому відсутнє духовне начало. Культивованій антропологізм, коли в центр світобудови була поставлена людина (людиноцентризм), зумовив втрату віри в Бога, знищення природи, а в наш час породив не цілком конструктивні ідеологеми, наприклад, дитиноцентризм, студентоцентризм та ін. Трагізм ситуації полягає в тому, що культивовані уявлення про людину зворотним чином суттєво впливають на реальну онтологію людини завдяки дії неадекватних соціально-психологічних та економічних чинників, в яких не враховується духовність, редукуючи, примітивізуючи її. На початку ХХІ ст. людина розглядається в єдності двох складових душевного (психічного) та тілесного й одночасно знехтуваною є духовна складова. У культивованих зараз уявленнях про людину не враховується духовне Я. Так, у сучасному гуманітарному знанні все глибше аналізується категорія суб'єкта, в якій акцентується увага на активності (інтенційності, антилехеї), на необмеженості можливостей людини впливати на світ і на себе. Ця ідея культивується у масовій та індивідуальній свідомості.

У сучасній медичній практиці людину розглядають як тіло (предмет), називаючи руки і ноги кінцівками, зародок дитини в утробі матері як плід. У політиці людину розглядають як об'єкт для маніпулювання, впливу, як статиста-виборця. У сфері менеджменту та маркетингу людину розглядають як споживача, нав'язуючи їй часто нездорові смаки, уподобання, інтереси та потреби. Сучасній людині пропонують споживати штучні, шкідливі та неякісні продукти, що негативно впливає на її здоров'я. У цих умовах створюються і процвітають фармацевтичні індустрії, які ніби пропонують ефективні лікуючі засоби, які насправді приносять небагато користі, а самі фармацевти тільки збагачуються на проблемах хворих.

У сфері культури людині активно пропонуються примітивні розваги та продукти, які редукують людську природу. Артисти Голівуду, співаки, моделі жирують, витрачаючи на вітер величезні матеріальні ресурси, а одночасно діти в різних регіонах Земної кулі помирають з голоду. Вони розганяють маховик моди та культивують антидуховні та антиморальні цінності, стаючи від цього самі нещасними (розлучення, зради, діти-сироти).

Військово-промислові комплекси великих держав використовуючи величезні ресурси, щоб створити військові літаки шостого покоління. Ніби-то вважається, що створені для цього нові технології та матеріали в майбутньому можуть бути застосовані для блага людини. Але чому не можна прямо розробляти ці технології та створювати нові матеріали для блага людини?

У сучасній психології стверджується, що внутрішній світ людини (психіка) зумовлений трьома чинниками: 1) соціальні умови (світ людей, міжособистісні стосунки, впливи інших людей, міжособистісна взаємодія, спільна діяльність, спілкування тощо); 2) тілесність (особливості функціонування та тип нервової системи, тілесні характеристики, стан фізичного здоров'я тощо); 3) зовнішня активність особистості (діяльність, гра, навчання, пізнання світу); 4) самоактивність (самоідентифікація, самоусвідомлення, самооцінювання, самоставлення, саморегуляція, рефлексія, трансцендентація, аутокомунікація, споглядання, самонавчання, самовиховання, саморозвиток тощо).

В освіті редукованими є основні принципи педагогіки – особистісний, індивідуальний, дитиноцентрований (студентоцентрований) підходи. Так, акцентування уваги на індивідуальності дитини, учня, студента, людини взагалі, імпліцитно нехтується спільним, загальнолюдським, що призводить до розділення людей, послаблення міжособистісних стосунків. Це також зумовлює не співимірне акцентування уваги на індивідуальній свободі та нехтування відповідальністю за іншого, на власній індивідуальності та одночасне нехтування індивідуальністю іншого, що є аморально. Між тим, індивідуальність конкретної людини зумовлена не тільки самою людиною, а її спадковістю та незалежними від неї об'єктивними обставинами (батьки, стиль виховання,

конкретні життєві обставини). У сфері вищої освіти принцип студентоцентрованості фактично передбачає центр уваги на студентові і одночасно приниження викладача, від якого залежить особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця.

Згідно духовної парадигми стан внутрішнього світу людини зумовлений ще одним чинником – духовністю трансцендентної природи [2–6]. У житті окремої людини, суспільства чи навіть цивілізації виникають обставини (втрати, невиліковні хвороби, трагедії, війни тощо), з якими вона не спроможна самотійно справитися. У такій нездоланній, здається абсолютно не вирішуваній ситуації, духовно розвинена людина ніби відмовляється (ніби втрачає) від своєї суб'єктності, дозволяючи діяти в її житті та внутрішньому світі Господній силі. Тоді у важкій життєвій ситуації розв'язуються вузли, сходяться пазли, приходить добрий самарянин, виникає стан синергії і проблема вирішується в якийсь незбагнений спосіб (на фронті солдата обминають кулі чи осколки гранат, людина виліковується від невиліковної хвороби, вирішуються здається невіршувані проблеми тощо), тоді в неї виникає справжня радість, вона ніби постає з колін, стаючи сильнішою, переживає велич одержаного духовного блага.

Проблеми конкретної людини, суспільства та цивілізації загалом конструктивно розв'язуються за: 1) культивування ідеї про людину як безумовну цінність та цілісність в єдності духу, душі і тіла, яка прагне до блага і сама з повинністю творить благо, що адекватно розглядається в духовній парадигмі; 2) адекватному сприйманні людиною особистості іншого (інших, спільноти) як фундаментальної обставини життя кожного суб'єкта, індивідуальність якого зумовлена його суб'єктно-особистісною активністю (особистою відповідальністю) та об'єктивними (незалежними від нього) умовами життя; 3) головними імперативами моральності людини є творення блага для конкретного іншого та загального блага (спільноти, суспільства), вищим вираженням якого є дієва любов, поважання свободи та індивідуальності.

Навпаки, індивідуальна аморальність зумовлена спотвореним уявленням про людину в індивідуальній, масовій свідомості у науковій свідомості, в якому заперечується ідея про людину як безумовну цінність, що потребує блага та покликанні самій його творити для інших [2; 3; 5; 6]; акцентуація на нижчій потребі людини та несвідому сферу, що виразно сформульовано в понятті (людини-симулякра з його основною характеристикою сингулярності ("одиночності")), що культивується в сучасному постмодерністському світогляді [1].

Видається, що усі значущі проблеми західної та східної цивілізації зумовлені неадекватним уявленням про людину без духовного начала, яке культивується у всіх сферах життєдіяльності культури, політиці, освіті, науці. У плані індивідуальної моральності особистості важливою умовою її прояву є володіння адекватними уявленнями про феноменологію дієвої любові, про добро і зло, життя і смерть, совість, справедливість і несправедливість, про гуманність людських стосунків, необхідність прояву в них співчуття, емпатії, почуття обов'язку, відповідальності, про необхідність поважати честь та гідність кожної людини, спільноти.

1. Гусельцева М. С. Постнеклассическая рациональность в культурной психологии / М. С. Гусельцева // Психологический журнал. 2005. – Т. 26. – № 6. – С. 5 – 15.
2. Мур, Томас. Піклування про душу: як сповнити глибиною і сенсом щоденне життя / пер. з англ. Ольга Демиденко; за фак. ред. Дмитра Залевського і Олега Фешовця. Львів: Видавництво "Астролябія", 2020. – 448 с.
3. Патрик Нулленс, Рональд Миченер. Многомерная этика. Нравственное богословие в контексте постмодернизма – К.: Книгоноша, 2015. – 304 с.
4. Савчин, М.В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 224 с.
5. Савчин М.В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2016. – 288 с.
6. Савчин М.В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія / Мирослав Савчин – Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. – 232 с.